

nyomtatás sem szüntette meg. Dalok, nóták, balladák változatai kerültek a kéziratos könyvekbe, de találkozunk hazafias költeményekkel, háborús versekkel és naplókcal is. Ujvári bemutatja a kéziratos vőfélykönyveket, lakodalmi rigmusokat, búcsúztatókat. A *Mennyből jött levél* pedig igazi csemegéje ezeknek a szövegeknek, mely finom szatíra formájában a kereszténységről mond ítéletet. Hősnője, Czenkné, a parázna és kacér asszony „beveszekedi” magát a mennyországba, hiszen tőle sokkal bűnösebbek is vannak ott. Néprajzi szempontból a szövegen végighúzódo antiklerikális szemlélet lényege. A könyv utolsó tanulmánya az *Imádság-travesztiák* is azt bizonyítják, hogy az irodalmi hatások, inspirációk nyomán milyen jellegzetes népköltési alkotások jöttek létre.

Ujvári Zoltán válogatott néprajzi tanulmányaiban a legösszettebb problémákat is világos, értelmes stílusban írja le; szövegei a nem szakember számára is olvasmányélményt jelentenek. Gazdag nemzetközi szakirodalomra és szokásanyagra támaszkodva komplex elemzésekkel igazolja, hogy a néprajzi anyag értéke csak az összehasonlító módszer alkalmazásával realizálható; nem elég egyetlen nép szellemi kincseit ismerni a mélyreható következtetések, szabályok levonásához.

VAJDA Zsuzsa

EGY HASZNOS KÉZIKÖNYVRŐL

Mutató az Ethnographia 1940—1969. évfolyamához. Összeállította Tátari Zsuzsanna. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982

A segédkönyvek általában nem tartoznak az olyan kiadványok közé, amelyekért kifejezettebb módon megveszne az olvasóközönség. Egy repertórium, bibliográfia, mutató leginkább szerényen meghúzódik a sikerkönyvek között, s lesi azt a pár tucatnyi megszállottat, aki éppen arra vetemedik, hogy egy-egy tudományzak, egy-egy részletkérdés vagy akár csak egy adat vagy pontosan idézendő mellékmondata kedvéért hosszasan hajlandó pásztázni a nevek, évszámok, évfolyamok szemgyötrő rengetegében, hogy aztán örömujjongva — újabb hosszú turkálással — ásatag folyóiratévfolyamok porfelhőjében fuldokolva megjelje a keresett cikket. Hát igen, ilyenek a „philológok”, „a szellem bogarásza”, „áhitatosai a jelentéktelennek”, legyinhetnek a más előjelű szórakozás kedvelői, ha netán eszükbe jut Babits némely regényhőse.

Az alanyibb hangulatú melázónak elképzelhetően más egyebek is eszébe juthatnak, ha éppen kísérlet írásába fog, s nem egy frissen megjelent mutatóról szeretne meleg hangon megemlékezni. Mellőzve tehát a továbbiakban a lírai kicsengéseket, utaljunk itt a Magyar Néprajzi Társaság — az alapíttatásakor, a ferenczjósokai „boldog békeidők” XIX. századának utolsó negyedében Magyarországi Néprajzi Társaság — *Ethnogra-*

phia nevű folyóiratának kezünkbe vehetett Mutatójára, arra a kötetre, amely az 1890 óta folyamatosan megjelenő folyóiratnak harminc esztendőjét dolgozza föl.

Miért kell hangot adni megelégedésünknek egy negyedfélszáz lapnyi terjedelmet meghaladó kötet megjelenésekor, amikor abban csak unalmas adatok sorakoznak egymás után, s amelyek nem sok ember érdeklődésére tarthatnak számot? A válasz könnyű, s egyben elgondolkoztató is lehet: a tájékozódni kívánó szakmabeli nyilván azt mondaná, hogy így a tenyerén tarthatja az adott harminc esztendő fontos néprajzi közléseinek áttekintési lehetőségét, s kiegészítené még azzal is, hogy a magyar néprajztudomány vezető folyóiratáról van szó, amelyre a szakma európai szinten is odafigyel. Másrészt pedig amilyen mértékben a szűkebb értelemben vett szakma harminc esztendőjének képét nyújtja a kötet, ugyanolyan mértékben kortörténeti dokumentum is. A feldolgozott harminc évfolyam ugyanis azokat az esztendőket íveli át, amelyek az adott társadalomban egy sor történelmi sorsfordulóval jártak: az 1940-től 1969-ig terjedőket. S merő tájékozatlanság lenne azt hinni, hogy e három évtized köztörténete nem nyomta volna rá a bélyegét a közben folyó etnográfiai kutatásokra. Bizony igen: a Mutató „olvasgatása” közben éppen olyan észrevehetően lehatárolódnak az adott társadalom korszakai, mintha nem is néprajzi mutatót, hanem történelmi áttekintést lapozgatnánk. Ha a Mutató olvasójának kedve lenne terminológiai bogarászásra, akkor passzionátus módon állíthatna össze önmaga számára csinos jegyzeteket arról, hogy egy-egy néprajzi fogalom meghatározása, értelmezése, a szakma érdeklődése, témái, a vizsgálat tárgyává tett szociális rétegek beavatkozása, a népfogalom, az ismertetett művek földrajzi hovatartozása, a kutatói és értelmezési metodológia hogyan alakult ez alatt a harminc esztendő alatt. Mindez beszédes bizonyítéka annak, hogy a tudományszakok fölfutása és eltályogosodása mily sajátos módon válik függvényévé a társadalom útkereséseinek, rövidzáratainak, talajrengéseinek és konszolidációinak. Ez a Mutató tehát az effajta töprengések számára is ott sorakoztatja — a maga hűvös és tárgyilagos módján — az adatokat, számokat. Kétségtelen szakmai becse mellett ezért is igen fontos és tanulságos.

A Mutatót összeállító Tátrai Zsuzsanna, aki egyébként a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának tudományos kutatója, bevezető szövegében utal arra, hogy ez a Mutató tulajdonképpen folytatása a folyóirat előző ötven évfolyamát összegezõ előbbi mutatónak. Az a mű 1942-ben jelent meg, s az *Ethnographia* 1890—1939-es időszakát volt hivatva átölelni. Ezzel a Szendrey Zsigmond-féle mutatóval együtt tehát Tátrai Zsuzsanna munkája nyolcvan évfolyamnyi anyagban kínál tájékozódást a szakmabeliek és az érdeklődők számára. Mindössze az utóbbi tizenkét esztendő anyaga nincs tehát ily módon föltárva, de az is jól használható a magyar néprajztudomány szinte naprakész

módon rendszerezett évek bibliográfiái által. (Ezek az összefoglalások a *Néprajzi Hírek* című kiadványban kapnak helyet, amely szintén a Társaság kiadásában jelenik meg, de újabban a *Hungarológiai Értesítő* is közli.) Az *Ethnographia* következő időszakának mutatója minden bizonnyal az egy évtizeden belül bekövetkező centenárium kapcsán várható.

Az előszó nem tesz róla említést, de a teljesség és a tájékozódás kedvéért nem érdektelen megemlíteni, hogy Tátrai Zsuzsanna munkája hosszú időn át készült, s egy évtizeddel ezelőtt már megjelent belőle egy részlet. 1970-ben adta ki az MTA Néprajzi Kutató Csoportja és a szolnoki Damjanich János Múzeum a *Dokumentatio Ethnographica* sorozatának I. évf. 1. számaként a folyóirat 1940—1969-es szakaszának szerzőmutatóját. Egy szerzőmutató természetesen nem pótolhatja az igazi teljes mutatót, de az egy évtized alatt mégis jól használható segédkönyv volt az is. Ugyancsak nem találjuk említését annak, hogy az *Ethnographia* egyik nagy évtizedének, az 1890—1899-es időszaknak a maga idejében, szintén elkészült a mutatója. Az 1899-es *Ethnographia*-kötet évzáró hatodik száma ugyanis teljes egészében ezt közli, mégpedig tulajdonképpen éppen azoknak az elveknek a szem előtt tartásával, amelyeket Tátrai Zsuzsanna munkája is alkalmazott. Az eltérés abban van, hogy az első évtized mutatója — és Szendrey Zsigmondé is — az adatok mellett nem az évszámot, hanem az évfolyam számát közli, s a közléseknek csak a kezdő lapszámát adja meg. Ezzel szemben Tátrai Zsuzsanna az évszámot közli, s megadja a szövegek terjedelmét is, a kezdő és a záró lapszám közlésével. Ez pedig sok szempontból hasznos információ a kutató számára. A legújabb Mutató a képek és az illusztrációk jegyzékét nem közli, ami viszont az előző két kiadványban szerepelt.

A három *Ethnographia*-mutató egybevetése azt is megmutatja, hogy éppen a legnagyobb időbeli távot, tehát az ötven esztendőtfő átfogó Szendrey-féle nem adja az ismertetett munkák külön jegyzékét is, ami viszont a másik kettőben szerepel. Azt pedig talán nem is kell külön hangsúlyozni, hogy egy tudományszak vezető folyóiratának szemlervota milyen fontos és áruklodó lehet a tudomány naprakészsege, de immáron a tudománytörténet szempontjából is. Nyilvánvaló az is, hogy egyszer el kellene készíteni az 1940 előtti ötven évfolyam hasonlóan gazdag mutatóját is, mint amilyen a most kommentált kötet. Az is mindenképpen a Tátrai Zsuzsanna-féle összeállítás javára írandó, hogy igen terjedelmes, mintegy kettőszáz lapnyi tárgy-, fogalom-, személynév- és földrajzinév-mutatója van. Ez pedig a kötet terjedelmének felét teszi ki. Az ilyen terjedelmes, tehát árnyalt, regiszter pedig óriási segítséget jelent a szakma számára. Megjegyzendő, hogy az 1940 előtti anyagot feldolgozó Szendrey-féle mutató ilyen szempontból is szerényebb cílokat valósíthatott meg, bár előtte már megjelent az 1890—1899-es tíz esztendőtfő igen árnyalt és használható regisztere. Itt emlíendő meg az is, hogy a jugoszláviai ma-

gyar művelődés története szempontjából az sem mellékes mozzanat, hogy ez az első (1899-es) összeállítás az előfizetők névsorát is közli, helymegjelöléssel, ahonnan kiolvasható, hogy a mai Vajdaság területén bizony nem is volt olyan elenyésző azoknak az intézményeknek és magánszemélyeknek a száma, akik figyelemmel kísérték az etnológia legfrissebb kérdéseit. Nagyon nagyok még a jugoszláviai magyar művelődéstörténet fehér foltjai; ez a disznóólszagú lapály azonban nyilván tartogat még számunkra egy csomó kellemes meglepetést.

Minden tekintetben üdvözlünk kell tehát az *Ethnographia* frissen megjelent Mutatóját, hisz a szakma is és az egyre örvendetesebb számban sokasodó érdeklődő is fontos és hasznos segédkönyvet kapott a kezébe. Ez a Mutató pedig Sándor István eddig három kötetben publikált nagy magyar néprajzi bibliográfiája mellett mindenképpen oda kívánkozik minden néprajzkutató, művelődéstörténész s egyáltalán minden embertudomány hazai kutatójának asztalára is; huzamosabb forgatásra.

JUNG Károly

T Á J É K O Z Ó D Á S

MIT HOZHATNAK A NYOLCVANAS ÉVEK?

Ha a jövő művészetét vázoló jóslatoknak a művészet időszerű pillanata képezi az alapját, úgy igencsak beleizzadhatnak azok a vállalkozók, akik pontos választ kívánnak adni a kérdésre: vajon milyen lesz az elkövetkező évek művészete? lévén, hogy már amúgy is benne vagyunk a nyolcvanasokban. Nehezíti a feladatot az is, hogy a művészet a történelem folyamán még sohasem volt annyira bonyolult, összetett, áttekinthetetlen, meghatározhatatlan és fluid, mint manapság. Egyben itt vetődik fel a kérdés: egyáltalán szükséges, hasznos-e jóslatokba bocsátkozni, jövőt látó feltevéseket alkotni egy olyan nem egzakt alkotói tevékenységről, mint ez? Az utóbbi évtized művészeti irányzatai azt a tapasztalatot kínálják, hogy elmélkedés, meghatározott tervezés nélkül nincs modern művészet, kritikai és fogalmi átértékelések nélkül nincs előrehaladás, akárcsak az iparban, az úrkutatásban, vagy a tudományok bármely ágában.

Az ötvenes évek művészetére az absztrakt expresszionizmus nyomta rá bélyegét, a hatvanas években a minimális művészet volt az útmutató; jórészt belőle eredeztethető a hetvenes évek domináló irányzata is, a konceptualizmus. Jellemző, hogy — bár már a konceptuális művészetre való reakció korát éljük — még most sincs pontos meghatározásunk en-